

Masterthesis Culturele Geografie

Faculteit Ruimtelijke wetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

*‘Herinneringen aan topofilia
en topofobia bij ouderen’*

Masterthesis
Ronnie Kruitbos S1700065
Begeleider: dr. P.D. Groote
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
April 2014

VOORWOORD

Voor u ligt mijn masterthesis 'herinneringen aan topofilia en topofobia bij oudere mensen'. Dit is het resultaat na een reeks interviews te hebben afgenomen en gebruikt voor dataverzameling. In deze masterscriptie is onderzoek gedaan naar plekken die oudere mensen zich uit hun jeugd herinneren. Dit onderzoek is de afsluiting van mijn masteropleiding Culturele Geografie.

Gedurende mijn bachelor fase bleek ik de meeste interesse en affectie te hebben met de culturele vakken. Zodoende koos ik voor de masteropleiding Culturele Geografie. Voor de masterscriptie werden enkele thema's op de elektronische leeromgeving Nestor geplaatst. Aanvankelijk wilde ik graag een buitenlands avontuur van mijn scriptie maken. Na een gesprek met de coördinator van de masteropleiding werd me aangeraden om daarvan af te zien. Aangezien ik in mijn bachelor fase met moeite de bachelorscriptie had gehaald leek het haar verstandig om de masterscriptie gewoon in Nederland te maken. Achteraf bezien een verstandig besluit.

Zoals ik al zei stonden er vele thema's op de website om een keuze uit te maken. Dit thema van dr. P.D. Groote sprak me erg aan. Dit komt voornamelijk omdat het ging over herinneringen van mensen aan plekken die betekenisvol voor ze zijn geweest. Het fascineert me altijd hoe mensen terugkijken in de geschiedenis. Zodoende sprak het onderwerp me aan. Een praktisch voordeel van het onderwerp was dat een deel van de dataverzameling al had plaats gevonden, waardoor die fase van de scriptie werd verkort. Tot slot was ik verheugd over de begeleiding van dr. Groote bij dit onderwerp. Gedurende mijn bachelor- en masterfase ben ik gecharmeerd van deze docent.

Ik heb met plezier aan de scriptie gewerkt. Gedurende het proces was ik benieuwd wat er uit de interviews naar voren kwam. De laatste loodjes hebben wel vrij zwaar gewogen. De laatste weken hebben veel energie gekost om de scriptie af te maken. Daartoe wil ik enkele mensen bedanken. Allereerst wil ik mijn ouders bedanken. Gedurende mijn hele studententijd hebben ze altijd voor me klaargestaan op menig facet. Daarnaast gaat mijn dank uit naar Peter Groote. Altijd wist hij me te prikkelen met zijn kritische blik, enthousiasme en ideeën tijdens onze afspraken. Die afspraken en zijn hulp hebben bijgedragen tot de motivatie aan mijn kant om de scriptie af te ronden. Vervolgens wil ik Lianne bedanken. Zeker op het moment dat de laatste loodjes in zicht kwamen wist ze me steeds weer te motiveren wanneer ik even opgaf dan wel er doorheen zat. Met bemoedigende woorden relativeerde ze mijn gemoedstoestand en wist me aan het werk te krijgen om nog even door te pakken. Albert wil ik bedanken voor het bekijken van mijn scriptie. Met een kritische blik heeft hij mijn scriptie onder de loep genomen en me van kritiek voorzien. Tot slot wil ik alle vrienden noemen die me tips hebben gegeven tijdens het proces en me een schop onder de kont gaven wanneer nodig.

Groningen, mei 2014

Ronnie Kruitbos

SAMENVATTING

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar topofilia en topofobia van oudere mensen. De data voor dit onderzoek is voortgekomen uit een databestand van studenten die een opa of oma moesten interviewen. Die opa of oma werd gevraagd naar een plek uit hun jeugd, toen ze tussen de 10 en 20 jaar waren, waarbij ze een positieve of een negatieve herinnering hadden. Mensen ontwikkelen tussen hun 10 en 25^e levensjaar immers denkbeelden die ze hun hele leven meedragen. De respondenten varieerden in de leeftijd van 55 tot 100 jaar. Zodoende waren ze op een ander moment in hun 10-20 jarige leeftijdsfase. Dat kon zijn tijdens de recessiejaren rond 1930, de Tweede Wereldoorlog of de Wederopbouw.

Binnen dit onderzoek is getracht te onderzoeken welke factoren bijdragen aan de herinnering van een plek. Het blijkt dat de respondenten zich vijfmaal vaker een positieve plek dan een negatieve plek herinneren. Een top drie van de positieve plekken zijn: het ouderlijk huis, dorp waar men is opgegroeid en bos en natuur. Voor de negatieve plekken zijn dat: het ouderlijk huis, dorp waar men is opgegroeid en school. Het ouderlijk huis en dorp waar men is opgegroeid zijn beide plekken waarbij enkele respondenten zowel een negatieve dan wel een positieve herinnering aan hebben. De sociale component blijkt verreweg de belangrijkste factor te zijn waarom mensen zich een plek herinneren. Respondenten geven aan dat door voornamelijk het sociaal contact of de gezelligheid op een plek zich die plek herinneren. De overige twee redenen zijn: omdat ze daar zijn geboren/hebben gewoond en omdat ze konden spelen op die plek. De vier verschillende periodes waarin de mensen 10-20 jaar waren blijken amper van invloed te zijn op welke plek mensen zich herinneren.

INHOUDSGOPAVE

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. Inleiding	5
1.1 Introductie.....	5
1.2 Aanleiding onderzoek.....	5
1.3 Onderzoeksvragen	5
1.4 Relevantie onderzoek.....	6
1.5 Opbouw van de thesis	7
2. Theoretisch kader	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Space en place	8
2.3 Topofilia en topofobia	10
2.4 Gemeinschaft/gesellschaft	11
3. Methodologie	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Methode van dataverzameling: interviews.....	14
3.3 Selectie van respondenten	15
3.4 Uitvoering van interviews	15
3.5 Data-invoer en data-analyse	16
3.6 Ethische overwegingen	17
4. Resultaten	18
4.1 Type plekken.....	18
4.1.1 De positieve plekken.....	18
4.1.2 De negatieve plekken.....	20
4.1.3 Plekken die door een respondent zowel positief als negatief worden bestempeld.	21
4.2 Schaalniveau van de plekken	23
4.2.1 Toetsing van de eerste hypothese.....	24
4.3 Plekken en motivatie	26
5. Conclusie	34
5.1 Introductie	34
5.2 Type plek	34
5.3 Schaalniveau van de plek	35
5.4 Motivatie van de plek.....	35

5.5 Conclusie.....	36
Literatuurlijst	38
Bijlage. Opdracht 1. Interview studenten culturele geografie	41

1. INLEIDING

1.1 Introductie

Dit hoofdstuk geeft informatie over het onderzoek naar herinneringen aan plekken uit de jeugd van oudere mensen. Paragraaf 1.2. behandelt de aanleiding van het onderzoek. In paragraaf 1.3 worden de hoofd- en deelvragen besproken. Vervolgens behandelt paragraaf 1.4 de relevantie van het onderzoek waarna in paragraaf 1.5 tot slot de opbouw van de thesis wordt besproken.

1.2 Aanleiding onderzoek

De data voor deze masterscriptie is voortgekomen uit een databestand dat eigenlijk als onderdeel van het onderwijs is opgebouwd. Mijn scriptiebegeleider doceert aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Eerstejaars studenten moesten bij het vak culturele geografie een interview afnemen en daar vervolgens een analytische opdracht bij maken. Deze opdrachten zijn gebruikt als data voor mijn masterscriptie. Gedurende het interview, met een opa of oma of iemand van vergelijkbare leeftijd, moesten studenten de respondenten terug laten denken aan hun jeugd: toen ze 10-20 jaar waren. De opa's of oma's moesten een plek noemen uit hun jeugd die ze zich positief of negatief herinnerden. Vervolgens moest de student antwoorden verkrijgen op de volgende vragen (zie ook bijlage 1):

- welke dierbare plek herinneren de opa's en oma's zich uit hun jeugd?
- welk schaalniveau heeft de plek die de respondenten zich herinneren?
- wat is het motief van de respondenten om aan die plek terug te denken?

Het doel van het interview voor de studenten was inzicht te verkrijgen in de relatie tussen mensen en plaatsen. Volgens Crang (1998) hebben de geografen Tuan (1976) en Relph (1977) het concept plaats verdiept en uitgebreid in de jaren zeventig. Dat hebben ze voornamelijk gedaan door beter te zoeken naar inzicht in de relatie tussen mensen en plaatsen (Crang, 1998). Er zijn niet veel studies uitgevoerd op het gebied van plekken die mensen zich herinneren uit hun jeugd. Deze masterscriptie kan zodoende een bijdrage leveren op dat gebied. De respondenten die zijn geïnterviewd verschillen nogal in leeftijd. Het is interessant om te kijken of de antwoorden verschillen tussen de oudere en jongere respondenten. De jongste respondenten groeiden op net na de Tweede Wereldoorlog en de oudste na de Eerste Wereldoorlog.

1.3 Onderzoeksvragen

Het doel van deze scriptie is te ontdekken welke factoren belangrijk zijn wanneer mensen terugdenken aan een plek uit hun jeugd. Deze mensen zijn de grootouders van de studenten. Daarmee ligt de leeftijd van de respondenten op 55 jaar en ouder. Het merendeel van de respondenten is rond de 80 jaar. Het betreft een verkennend onderzoek dat start zonder duidelijke ideeën (Flowerdew & Martin, 2005). De hoofdvraag van het onderzoek is:

'Welke factoren spelen een rol bij de herinneringen aan plekken die mensen hebben wanneer zij terugdenken aan de plek waar ze het grootste deel van hun jeugd doorbrachten'?

In de eerste deelvraag wordt onderzocht aan welke type plek mensen terugdenken. Dat kan bijvoorbeeld de middelbare school zijn, het voetbalveld in het dorp of een camping waar men altijd op vakantie ging in de zomer. De verkregen antwoorden zijn geïnclassificeerd. Bij de classificatie is onderscheid gemaakt tussen de plekken waar mensen een dierbare herinnering mee associëren en plekken waar mensen een vervelende herinnering aan hebben. De eerste deelvraag is:

‘Aan wat voor type plekken denken ouderen van 55+ wanneer ze aan hun jeugd terugdenken?’

De tweede deelvraag gaat in op het schaalniveau van de plek waar men aan terugdenkt. Volgens Tuan (1974) kunnen deze plaatsen variëren in schaal van het eigen huis tot de hele natiestaat. Daartoe zijn vier schaalniveaus vastgesteld: de eigen (slaap)kamer, het ouderlijk huis/erf, het dorp of de stad en tot slot het niveau boven het dorp of de stad. Daarbij is de volgende deelvraag opgesteld:

‘Op welk schaalniveau kun je de plekken classificeren waaraan de respondenten terugdenken?’

Tot slot wordt in de derde paragraaf onderzocht wat het motief is om aan die plek terug te denken. Als respondenten fijne herinneringen hebben aan een plek dan zal men topofiele gevoelens voor die plek hebben, want topofilia is de liefde voor een plek (Tuan, 1974). De plekken die mensen met een nare herinnering associëren zullen topofob zijn. Topofobia is de haat voor een plek (Tuan, 1974). Kortom in de laatste paragraaf zal worden onderzocht hoe en waarom mensen zich een bepaalde plek herinneren. De laatste deelvraag is:

‘Wat is het motief voor die groep mensen om aan die plek terug te denken?’

1.4 Relevantie onderzoek

Volgens Haartsen et al. (2003) zijn de verhalen van de jongere mensen wel de verhalen van mensen die uiteindelijk de wereld gaan gebruiken. De verhalen van deze jongere mensen zijn zodoende belangrijk, omdat ze wat zeggen over de plekken die zij belangrijk vinden uit hun jeugd. Dat is de maatschappelijke relevantie van het onderzoek. Het is interessant om te kijken of de sociale, politieke en economische contexten die Veale & Schilling (2004) aanhalen van invloed zijn op de plekken die respondenten zich herinneren. De oudste respondenten, zij hebben bijna de leeftijd van 100 jaar, zijn in een geheel andere tijd opgegroeid dan de jongste respondenten die ongeveer 55 jaar zijn. Becker (1992) stelt dat elk mens in de leeftijd van 10-25 jaar beslissingen neemt die geldigheid houden voor de rest van zijn/haar leven: de zogenaamde formatieve jaren. In deze fase beslissen mensen bijvoorbeeld welke werkeethiek ze aannemen en of ze de dominante maatschappelijke normen verdragen of juist de grenzen opzoeken. Omdat de respondenten zo variëren in leeftijd is het interessant om te onderzoeken of de periodes waarin de respondenten zijn opgegroeid van invloed zijn op de plek die ze zich herinneren. Daarover later meer in hoofdstuk 3 ‘methodologie’.

Anderzijds is de wetenschappelijke relevantie van het onderzoek van belang. In de culturele geografie is er veel aandacht voor de betekenis van een plek, maar vooral op basis van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Dit onderzoek is juist gedaan vanuit zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve insteek. Zodoende ontstaat er een breder verhaal achter de individuele betekenis.

1.5 Opbouw van de thesis

Hoofdstuk 2 behandelt het theoretische kader voor het onderzoek. Belangrijke theorieën en begrippen worden besproken. In hoofdstuk 3 wordt de methodologie behandeld. Daar wordt ingegaan op hoe het onderzoek is uitgevoerd. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek geanalyseerd. Tot slot worden in hoofdstuk 5 de conclusies van het onderzoek gedaan en tevens aanbevelingen.

2. THEORETISCH KADER

2.1 Inleiding

In dit onderzoek staan enkele concepten en theorieën centraal die nader moeten worden toegelicht: *space* en *place*, *topophilia* en *topophobia*, *gemeinschaft* en *gesellschaft*. En er worden theorieën besproken over hoe plekken als sociale ontmoetingsplaats kunnen fungeren.

Ruimte (*space*) speelt een rol binnen dit onderzoek, omdat de respondenten een plek noemen die zich ergens op het aardoppervlak bevindt. Dat is *space*. Door de betekenis die mensen aan die ruimte toekennen wordt het een *place* (Vanclay, 2008).

De begrippen topofilia en topofobia zijn een koppel. Deze twee begrippen zijn elkaars tegenovergestelde. Respondenten werd gevraagd of ze een fijne (*topofilia*) of nare (*topofobia*) herinnering aan een plek hadden overgehouden. Ook *gemeinschaft* en *gesellschaft* zijn een koppel. Die twee concepten zijn belangrijk, aangezien één van de verwachte resultaten van het onderzoek is dat zichtbaar is dat de maatschappij is veranderd. Die veranderde maatschappij duidt op een omslag van *Gemeinschaft* naar *Gesellschaft*. Tot slot wordt de functie van het huis als plaats zijnde besproken. De verwachting is dat huis als plek een belangrijke rol zal spelen.

2.2 Space en place

Vanclay (2008) stelt dat *place* (plaats of ruimte) een *space* (ruimte) is die gevuld is met betekenis. Plaats refereert volgens hem meer naar het fysieke dan naar het lokale. Plaats is een ruimte die speciaal voor iemand is.

Agnew (1987) koppelt in zijn boek '*Place and Politics*' daaraan dat een ruimte een plaats kan worden als het drie drie kenmerken heeft:

- * *Location*: een specifiek punt op het aardoppervlak.
- * *Sense of place*: de persoonlijke en emotionele verbondenheid die mensen hebben met een plaats.
- * *Locale*: een omgeving en schaal voor mensen hun dagelijkse handelingen en interacties.

De laatste 30 jaar is het concept plaats één van de centrale begrippen in de sociale geografie, hoewel het vaak een ongrijpbaar en ontastbaar idee blijft (Williams, 2009). Geografen als Blanche, Hartshorne en Fleure waren in het begin van de 20e eeuw bezig met onderzoek naar plaats als focus voor geografisch onderzoek (Castree, 2003). Destijds werd een plaats vooral gezien als een fysieke locatie: een punt op het aardse oppervlak waar fysieke of menselijke patronen aan kunnen worden toegeschreven (Williams, 2009).

Recentere opvattingen van plaats, in het bijzonder de herwaardering van de menselijke benadering in de jaren 1970 door geografen als Relph (1976) en Tuan (1977), hebben het concept op sommige belangrijke manieren verdiept en uitgebreid. Dat hebben zij voornamelijk gedaan door beter te zoeken naar inzicht in de relatie tussen mensen en plaatsen (Crang, 1998). Zoals in de inleiding al is aangehaald wordt dat ook onderzocht in deze scriptie.

Ten opzichte van 1970 worden plaatsen tegenwoordig meer gezien als een sociale constructie dan als fysieke entiteiten. Hoewel plaatsen in hun simpelste gedaante punten op een kaart zijn, zijn ze belangrijker als plaats van instituties, sociale relaties, materiële praktijken en vormen van macht en *discourse* (Harvey, 1996). In deze masterscriptie wordt uitgegaan van de definitie van Harvey. Dat wil zeggen dat voor de mensen niet alleen de plek op zich van importantie is, maar ook de betekenis die aan die plek wordt gegeven. Plaatsen zijn niet slechts begrensde ruimtes of locaties, maar zijn ook achtergronden waarin sociale relaties en identiteiten worden gevormd en waarin een *sense of place* zich ontwikkeld (Agnew, 1987).

Sense of place

De *sense of place* heeft voornamelijk betrekking op de unieke waarden die plaatsen verkrijgen in het hoofd van mensen. Deze worden gevormd op complexe manieren (Williams, 2009). Het is gedeeltelijk een product van de fysieke eigenschappen van de omgeving die de plaats als onderscheidend markeren, zoals lokale landschappen, stijlen of gebouwen. Maar het is ook een product van de persoonlijke verbondenheid met plaatsen die mensen ontwikkelen en de daaruit voortvloeiende manieren waarop zij plaatsen subtiel symbolische waarden meegeven. Volgens Holloway & Hubbard (2001) en Rodaway (1994) ervaren we een plek door alle vijf de zintuigen: smaak, gehoor, geur, zicht & tastzin. De zintuigen worden ook steeds belangrijker binnen de geografie volgens hen.

Plaatsen verschaffen individuen zodoende een gevoel van verlangen dat geleidelijk versterkt wordt door het geheugen. Dit wordt geassocieerd met de plaatsen in kwestie en helpt mensen om samen hun gevoel van identiteit te versterken. Plaatsen zeggen niet alleen iets over waar je leeft of waar je vandaan komt, maar ook wie je bent. (Crang, 1998).

Harvey (1996) benadrukt eveneens de rol van locaties als machtssymbolen en benoemt de verschillende manieren, waarop instellingen zoals de kerk en de staat, routinematig locaties identificeren en toewijden aan symbolische uitingen van institutionele macht en aanverwante maatschappelijke betekenis. Uit onderzoek van onder andere Gustafson (2001) blijkt dat het sociale aspect, voornamelijk het hebben van vrienden of familie op een bepaalde plek, een belangrijke factor speelt ten aanzien van plaats binding.

Van het huis wordt verwacht dat het een belangrijke plek zal zijn voor de respondenten. Plekken kunnen fungeren als plaats waar sociale interactie plaatsvindt. Sixsmith (1996) stelt dat een huis kan bestaan als een fysieke plaats waarin we leven. De meest duidelijk functie van een thuis is onderdak bieden. Volgens Lewis (2001) is huis de plek: 'waarin we leven' en is thuis: 'voor de ziel'. Hij bedoelt daarmee dat thuis de niet-fysieke aspecten zijn van een woning, die bestaan in een persoon's ziel en die persoon met zich draagt. Huis wordt thuis door toegeschreven betekenis (Lewin, 2001).

Despres (1991) vermeldt 10 functies van huizen:

1. Veiligheid en controle
2. Reflectie van iemands ideeën en waarden
3. Gerechtigd om woning te wijzigen
4. Duurzaamheid en continuïteit
5. Relaties met familie en vrienden
6. Activiteiten

7. Toevlucht van de buitenwereld
8. Indicator van persoonlijke status
9. Materiële structuur
10. Plaats om te bezitten

Onderzoek van Somerville (1997) suggereert dat vrouwen geneigd zijn meer te zorgen voor thuis en meer bevrediging ontleen aan thuis (Somerville, 1997). Vrouwen geven dan meer betekenis aan familie, liefde en kinderen dan mannen (Darke, 1994).

2.3 Topofilia en topofobia

Tuan (1974) heeft twee belangrijke concepten geïntroduceerd binnen de geografie: *topofilia* en *topofobia*. De concepten hebben te maken met de relatie die er bestaat tussen mensen en plaatsen. Mensen kunnen met een plaats liefde of haat associëren.

Topofilia

Tuan bedacht de term topofilia voor het uitdrukken van de ontmoeting tussen individu en een plek. Het woord topofilia is het resultaat van de combinatie van twee Griekse woorden wat liefde voor een plaats betekent. Dit impliceert dat individuen een emotionele behoefte hebben om zich te identificeren met persoonlijke en intieme plaatsen. Deze plaatsen worden gebouwd op basis van herhaalde ervaringen, de vorming van gedragsroutines en banden van spiritualiteit en verwantschap (Holloway & Hubbard, 2001). Tuan (1974) definieerde topofilia als de emotionele band tussen mensen en plaats of omgeving. Volgens Tuan (1991) kan een hartelijk gesprek tussen vrienden op een plaats deze plaats warmte geven waardoor mensen de plek met warme gevoelens associëren.

Van topofilia wordt verondersteld dat het een levendige en persoonlijke ervaring is, maar onderzoek naar de individuele voorkeuren verkregen uit zulke ervaringen is schaars. Plaatsen waar dergelijke gevoelens aan toegekend worden kunnen variëren in schaal van huis tot natie.

Recentere definities van het concept benadrukken dat mensen liefde voor een plaats hebben (Holloway and Hubbard, 2001; Knox & Marston, 2007; Oakes & Prince, 2008). Volgens Knox & Marston (2007) wordt de term gebruikt voor het beschrijven van de complexe emoties en betekenissen die mensen met een plaats hebben. Om die reden zijn de emoties en betekenissen van die plaats voor een individu veelzeggend geworden.

Ook volgens González (2005) zijn de relaties die mensen hebben met plaatsen vaak doordrenkt met emoties. De perceptie die iemand van plaatsen heeft, speelt een belangrijke rol in de productie van die emoties. Het is mogelijk om gevoelens en banden te hebben met plaatsen die vergelijkbaar zijn met de gevoelens en banden die zich ontwikkelen tussen mensen. Deze gevoelens en banden zijn daarbij ambivalent. González geeft daartoe het voorbeeld van een huis. Mensen die in een huis leven, in het bijzonder de traditionele huisvrouwen, ervaren ten aanzien van het huis zowel positieve en negatieve emoties (González, 2005). Enerzijds vinden ze er liefde, omdat hun man en kinderen aanwezig zijn. Anderzijds kan het een plek van onrust zijn, door de ruzies met de partner. Ook Parrat (2000) sluit zich aan bij deze visie. Volgens Parrat doordrenken mensen ruimten met betekenissen, beelden en identiteiten. In deze visie zijn zowel plaats als ruimte niet slechts een natuurlijke of topografische zaak. Plaatsen en ruimtes leven evenzeer in mensen hun harten, gedachten en verbeeldingen als dat ze

bestaan in elk fysiek opzicht (Agnew, 1987; Parratt, 2000).

Topofobia

Tuan schrijft in 1979 het boek *'Landscapes of Fear'* over de negatieve ervaringen van plaatsen. Dit boek beschrijft veel ervaringen van angst en vrees geassocieerd met verschillende typen omgevingen (bijvoorbeeld de stad: kan de wildernis zijn of simpelweg het onbekende). Tuan beargumenteert dat angst, net als emoties met verlangen, een fundamentele menselijke ervaring is. Angst voor een plaats kan op dezelfde manier worden geassocieerd met bepaalde plaatsen als plaatsen die met plezierige ervaringen worden geassocieerd. González (2005) en Tuan (1990) zijn het met elkaar eens dat in het geval van topofobia een plek een plaats is van conflicten. Het beeld van een huis als een gevangenis is daartoe uiterst illustratief. Angst of vrees zijn emoties die voornamelijk worden geassocieerd met van huis weg zijn. Plaatsen waarvan je voelt dat je er niet toe behoort. Dit gevoel van ongemak resulteert vaak in een gevoel dat de plaats behoort aan andere mensen. Janz (2008) onderstreept deze definitie. Volgens hem kan de identiteit van een plaats worden geproduceerd door angst en waanzin. Als dat het is, dan worden deze angsten en waanzinnen niet langer gezien als ziekelijk, maar als rationeel, als deugden (Janz, 2008). Als voorbeeld noemt hij een plek die is getroffen door terrorisme. Bij plaatsen die zijn getroffen door terrorisme is er na de aanval angst voor deze plaatsen. Ook Johnston (2000) stelt dat het vaak gaat om plaatsen waar iets verschrikkelijk is gebeurd wanneer een persoon zich daar bevond. Plaatsen die we als beangstigend ervaren zijn bijvoorbeeld de heide in horrorverhalen of sloppenwijken waar je het gevoel hebt dat je een indringer bent (Johnston, 2000).

Een kwaadaardig gesprek op een plaats heeft de kracht om de reputatie van een plek te vernietigen (Tuan, 1991). Studies van Pain (1991) en Valentine (1989, 1992) tonen dat vrouwen sommige plaatsen mijden vanwege angst voor misdaad op die plek.

2.4 Gemeinschaft/Gesellschaft

Sociologen hebben de ideeën die liggen achter topofilia en topofobia wel gekoppeld aan een maatschappelijke ontwikkeling. Tönnies is de bekendste, met zijn ontwikkeling van *gemeinschaft* naar *gesellschaft*. In de *gemeinschaft* waren topofiele en topofobe relaties van groot belang, in de *gesellschaft* verdwijnen die naar de marge. Volgens Tönnies (1887) is de maatschappij het resultaat van de menselijke wil. Deze wil kan worden gevormd door rationele (*gesellschaft*) of natuurlijke wil (*gemeinschaft*). *Gemeinschaft* en *gesellschaft* zijn elkaars tegenovergestelde. Volgens theoretici zijn sociale relaties enerzijds gebaseerd op sentiment, vriendschap, verwantschap, nabuurschap (*gemeinschaft*) en anderzijds op contractuele interesse, rationele berekening, monetaire banden en wettelijke codes: *gesellschaft* (Mellow, 2005). Tönnies was kritisch over de commerciële instelling, het kapitalisme en de uitbuiting met behulp van economische macht die hij associeert met het woord *gesellschaft*. Hij omarmt een meer romantische kijk met Middeleeuwen als voorbeeld. Zijn veronderstelling is dat er in de Middeleeuwen gelijkwaardige economische relaties waren, gemeenschappelijk eigendom van de productiemiddelen, eerbied voor autoriteit en toewijding aan een hoger geheel. Dit associeert hij met het woord *Gemeinschaft* of gemeenschap (Bond, 2011). Het onderscheid in *gemeinschaft* en *gesellschaft* is door Tönnies ingezet als de betekenis van het beschrijven van bepaalde historische verschuivingen in Europa in twee verscheidene periodes, namelijk de overgang van de vroege Romeinse geschiedenis naar de periode van het Romeinse rijk en de

overgang van feodalisme naar moderniteit in Noord-Europa vanaf de zestiende eeuw. Voor Tönnies leken deze periodes van overgang erg op elkaar. Bij beide overgangen betrof het verschuivingen van *gemeinschaft* naar *gesellschaft*. Dat wil zeggen van een situatie waarbij strakke groepsbanden de belangrijkste soort van sociale actoren waren naar één waar rationele, berekenende, egoïstische individuen het centrum zijn van de sociale orde (Inglis, 2009).

Tönnies vond de familie de bakermat van de gemeenschap en Müller claimde het als de bakermat van de staat. Door de opkomst van handel en kapitalisme zou de overgang van *gemeinschaft* naar *gesellschaft* zijn veroorzaakt.

Gemeinschaft

Natuurlijke wil (*Wesenwille*) is de basis voor *gemeinschaft*. Tönnies beschrijft natuurlijke wil als een product van: smaak, genegenheid, gewoonte of geheugen (Tönnies, 1887). Natuurlijke wil domineert in maatschappijen geregeerd door liefde, traditie, religie en moralen (Mellow, 2005). *Wesenwille* – welke wordt gekarakteriseerd door sterke affectiviteit en groepsgeoriënteerde gevoelens – beschrijft de typische psychologische en sociaal-relatieve rangschikkingen die bijdragen aan een *gemeinschaft* orde. *Gemeinschaft* is per definitie een begrensde geheel – de grenzen worden bepaald door sterke culturele gevoelens van *insider* en buitenstaander, inheems en buitenlander enzovoort – dat geheel moet samenvallen met de grenzen van moderne natie-staten, maar kan ook een clan, stam of een andere niet-statelijke geheel zijn. *Gemeinschaft* gaat over lokaliteit. *Gemeinschaft* kenmerkt zich in een samenleving door sterke affectieve verbindingen en saamhorigheid (Inglis, 2009). Tönnies gebruikt de term *gemeinschaft* voor het omvatten van pre-moderne ontwikkeling van het primitieve communisme naar de middeleeuwse economie (Bond, 2012).

Gesellschaft

Rationele wil (*Kürwille*) is de basis voor *gesellschaft*. Hoe meer sociale relaties worden gevormd door geld, berekening, logica en professionele kennis, hoe meer zij worden gevormd door rationele wil (Tönnies, 1887). Door een bekeken keuze om samen te werken worden bepaalde doelen bereikt. *Kürwille* beschrijft een hoog niveau van individualistische berekening die bijdraagt aan de sociale orde van *gesellschaft*. Volgens Tönnies zal er in de toekomst een wereldwijde verspreiding van *Kürwille* zijn: een veranderende vorm van bewustheid die op haar beurt zorgt voor meer wereldwijde voorwaarden van *gesellschaft*. In zijn boek uit 1887 maakt Tönnies duidelijk dat *Kürwille* en *gesellschaft* potentieel transporteerbaar zijn naar alle regio's van de aarde. *Gesellschaft* is anti-lokaal en zodoende altijd wereldwijd in schaal. *Kürwille* gedijt in het bijzonder in grote steden door de onpersoonlijkheid en anonimiteit. In een groot stedelijk gebied wordt de bij *Kürwille* passende attitude geboren. In de moderne *gesellschaft* zijn er sterke economische bindingen met onderlinge concurrentie (Inglis, 2009). *Gesellschaft* omvat commercieel kapitalisme, industrieel kapitalisme en de concentratie van economische macht door monopolie en staatsinterventie (Bond, 2011). Als voorbeeld van *gesellschaft* kunnen verbanden worden aangemerkt als arbeidsrelaties gebaseerd op contracten. *Gesellschafts*relaties worden ook vaak gekoppeld aan stedelijke samenlevingen en de anonieme stad als plek.

3. METHODOLOGIE

3.1 Inleiding

De respondenten in dit onderzoek werd gevraagd zich in te denken in de situatie toen ze in de leeftijdsfase 10-20 jaar zaten. In de leeftijdsfase van tussen de 10-25 jaar vormen mensen in belangrijke mate waarden en normen die ze in de maatschappij aannemen (Becker, 1992). Deze normen en waarden blijven vaak tot het einde van het leven zichtbaar (Becker, 1992). De respondenten is gevraagd aan wat voor fijne of vervelende plek ze herinneringen hadden uit de periode toen zij de leeftijd 10-20 jaar hadden. Dat kan een plek zijn met hele dierbare herinneringen of juist een plek die slechts met negatieve herinneringen wordt geassocieerd. Sommige respondenten noemden meerdere plekken: positief dan wel negatief en soms zelfs een plek die zowel positieve als negatieve gevoelens oproept. Het leeftijdsverschil tussen de respondenten is groot waardoor de levensfase waarin de respondenten tussen de 10 en 20 jaar waren zich uitstrekt van de periode 1920 (toen de oudste persoon 10 jaar werd) tot 1973 (toen de jongste respondent 10 jaar werd). Om dit toe te lichten nemen we als voorbeeld een respondent die in 2013 de leeftijd van 75 jaar heeft. Deze persoon was 10 tot 20 jaar in de jaren 1948 tot 1958.

De jaren waarin de mensen 10-20 jaar waren, zijn vervolgens ingedeeld in vier periodes, namelijk:

- periode 1930-1940: crisistijd. Deze periode kenmerkt zich door de economische crisis.
- periode 1940-1945: oorlogstijd. Deze periode wordt gekenmerkt door de oorlog en bezetting.
- periode 1945-1955: wederopbouw I. De eerste periode waarin Nederland weer wordt opgebouwd.
- periode 1955-1973: wederopbouw II. De periode waarin de wederopbouw geleidelijk overgaat in de uitbouw van de verzorgingsstaat.

De laatste twee periodes worden volgens Wagenaar en Hofer (2004) gekenmerkt door het geloof in wetenschap en technologie. Hierdoor zou het kunnen zijn dat respondenten uit die periodes zich andere plekken herinneren dan uit de eerste periodes. De technologische ontwikkeling maakt het bijvoorbeeld mogelijk om plekken te bezoeken die ver van de eigen leefomgeving liggen. Wagenaar en Hofer (2004) schetsen daartoe de toename van het autogebruik vanaf de jaren 1950. Vanaf die jaren wisselden steeds meer mensen hun scooters en fietsen in voor een auto. Daarmee werden mensen mobieler en in staat om meerdere plekken in het eigen land of het buitenland te bezoeken.

Daarmee is de eerste hypothese:

'In de loop van de twintigste eeuw is het schaalniveau van plekken met betekenis voor jongeren toegenomen'.

Onderzoek van Darke (1994) en Somerville (1997) suggereert dat vrouwen traditioneel het huis belangrijker vinden als plek dan mannen. Ze geven meer betekenis aan familie, liefde en kinderen dan de mannen. Zodoende luidt de tweede hypothese:

'Vrouwen zullen, zeker in de eerdere periodes, significant vaker huis als type plek noemen dan mannen'.

In paragraaf 3.2 wordt uitgelegd waarom er is gekozen voor de manier van data-verzameling. Paragraaf 3.3 zal behandelen hoe deze respondenten zijn geselecteerd. Vervolgens behandelt paragraaf 3.4 hoe de data is opgeslagen en in paragraaf 3.5 hoe deze data zijn geanalyseerd. Tot slot wordt in paragraaf 3.6 de ethiek achter de dataverzameling en analyse behandeld.

3.2 Methode van dataverzameling: interviews

Het onderzoek in deze scriptie is gefundeerd op interviews die zijn uitgevoerd door eerstejaars studenten van de opleiding Sociale Geografie & Planologie van Rijksuniversiteit Groningen Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen. In deze masterscriptie is de data-verzameling niet door de student zelf gedaan. De data zijn meta-data: het zijn studentenverslagen van de interviews van eerstejaars studenten die zij hebben afgenomen voor een vak.

Het doel van een interview is niet om representatief te zijn, maar om te begrijpen hoe mensen hun leven ervaren en er zin aan geven (Flowerdew & Martin, 2005). Een interview geeft de mogelijkheid om met mensen te praten over wat ze echt denken en hoe ze zich werkelijk voelen ten aanzien van een bepaald thema (O'Leary, 2010).

In dit onderzoek is het doel om te begrijpen aan wat voor type plekken de respondenten die tussen de 10 en 20 jaar waren in de periode 1920-1973 terugdenken. Op welk schaalniveau bevindt zich deze plek? En waarom kozen de respondenten voor deze plek? Door middel van interviews kunnen antwoorden op deze vragen het beste worden achterhaald. Interviews kennen ten op zichte van enquêtes meer de vorm van een dialoog dan van een ondervraging, waardoor de geïnterviewde meer input heeft in de uitkomsten van het onderzoek (Flowerdew & Martin, 2005). Respondenten worden zo minder in een richting gestuurd, maar hebben de mogelijkheid zelf die richting aan te geven.

Rol 'oral history' en beperkingen onderzoek

In deze sub paragraaf worden de beperkingen van het onderzoek besproken, onder andere de rol van 'oral history'.

Deze methode heeft een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de geschiedwetenschap in recente decennia (Andrews et al., 2006). *Oral history* betreft de persoonlijke verhalen en herinneringen van het verleden die mensen vertellen aan andere mensen (Veale & Schilling, 2004). De respondenten vertelden gedurende het interview welke herinneringen ze uit hun jeugd hadden aan een bepaalde plek. Deze *oral history* is gebaseerd op het geheugen, dat een sterk geïndividualiseerde en persoonlijke bouw van ons verleden is (Veale & Schilling, 2004). De *oral history* methode maakt het volgens Howarth (1998) mogelijk een respondent te ondervragen over onderwerpen die voor hem of haar vaak erg persoonlijke herinneringen en ervaringen zijn. Howarth (1998) stelt dat individuen soms niet door hebben hoe belangrijk die persoonlijke herinneringen zijn. Veale & Schilling (2004) noemen het feit dat de verhalen van mensen ons een andere soort geschiedenis vertellen: een geschiedenis die wordt gekarakteriseerd door alledaagse zaken van mensen. Zaken die niet vaak de geschiedenisboeken halen. Dergelijke verhalen tonen hoe uniek en van levensbelang de verbanden met plaatsen voor mensen zijn (Veale & Schilling 2004; Andrews et al., 2006).

Deze methode van dataverzameling blijkt een ideale manier om plaatsen te onderzoeken die als belangrijk en betekenisvol worden ervaren in het dagelijkse leven van individuen en gemeenschappen (Veale & Schilling, 2004). Volgens Andrews et al. (2006) is het een methode die betrekking heeft op een persoon zijn verleden, wie die persoon was en waar die was. De methode is geschikt voor academisch onderzoek om met respondenten te praten over plekken die ze uit hun jeugd herinneren (Howarth, 1998).

Toch zitten er haken en ogen aan deze methode. De mensen praten over een verleden dat zich jaren geleden heeft afgespeeld. Zodoende kan het zijn dat mensen het verleden zijn gaan romantiseren. De verhalen kunnen worden gezien als representaties. Holloway en Hubbard stellen dat representaties per definitie partieel, selectief en vervormd zijn. Howarth (1998) ondersteunt dit en zegt dat die selectiviteit voor een verkeerd beeld kan zorgen. Dit zijn de nadelen van de methode om data te verzamelen.

Alles tegen elkaar afwegend kan worden gesteld dat er voor- en nadelen aan deze methode zijn verbonden. Enerzijds schept de methode een bron aan informatie van zeer persoonlijke herinneringen en ervaringen. Anderzijds kan het beeld selectief zijn. Howarth (1998) rechtvaardigt het gebruik van de methode door te stellen dat bij deze methode ook alledaagse mensen kunnen deelnemen. De belangrijkste reden is wel dat dat *oral history* vaak de enige beschikbare bron is voor een bepaald onderwerp (Howarth, 1998).

3.3 Selectie van respondenten

De respondenten zijn geworven door drie cohorten eerstejaars studenten sociale geografie & planologie, respectievelijk 2011/2012, 2012/2013 en 2013/2014, aan de Rijksuniversiteit Groningen. Deze studenten moesten een opdracht maken bij een eerstejaars vak. In deze opdracht moesten zij een oma of opa interviewen of iemand anders uit een vergelijkbare leeftijdsgroep. De respondenten kregen daarmee de mogelijkheid om betreffende dit onderwerp hun hart te luchten (Peel et al., 2006). In het interview moesten studenten onderzoeken welke plekken hun oma of opa zich herinnerden uit hun jeugd. De eerstejaars studenten zijn in dit geval de personen die de respondenten benaderden. Opa's en oma's zijn gebeld, gemaïld en studenten zijn bij hen op bezoek gegaan om te vragen of zij wilden participeren in het onderzoek door middel van een interview. In totaal zijn er 378 respondenten geïnterviewd. Daarvan zijn 211 vrouw en 167 man.

3.4 Uitvoering van interviews

De studenten hebben de interviews op verschillende manieren afgenomen. Het grootste gedeelte is bij hun opa of oma langsgegaan om de respondent daar te interviewen. Een respondent voelt zich vermoedelijk thuis het meeste op zijn gemak (O'Leary, 2010). De interviewers zorgden voor de audioapparatuur om het gesprek op te nemen. Een andere kleine groep interviewers belde met de respondenten vanwege de afstand. Tot slot waren er nog enkele interviewers die het interview afnamen via Skype, omdat de respondent in het buitenland woonde.

Alle interviews zijn opgenomen met audioapparatuur. Het voordeel van een interview opnemen is dat de interviewer zich kan concentreren op het stellen van vragen. Zo kan zijn focus liggen op het begrijpen

van de respondent. Zo hoeft hij geen aandacht te schenken aan het maken van notities, waardoor het interview niet steeds hoeft te worden gepauzeerd (Flowerdew & Martin, 2005). Aangezien het interview opgenomen is, is het voor de interviewer mogelijk om naderhand het interview nog eens te beluisteren. Zodoende kan belangrijke informatie, die gedurende het interview niet was opgevallen, bij het terugluisteren worden opgemerkt (Flowerdew & Martin, 2005).

In een interview van minimaal 10 tot ongeveer 15 minuten moesten de interviewers antwoorden krijgen op de vragen: 'welke type plek?', 'wat is het schaalniveau van die plek?' en 'waarom die plek?' (zie ook bijlage 1). Volgens Veale & Schilling (2004) kan het transcript van een interview worden beperkt tot specifieke delen van het interview. Zodoende volstond het voor de interviewers om specifieke delen van het interview terug te luisteren die zij bruikbaar achten voor het weergeven van de resultaten. De belangrijkste resultaten op die vragen moesten de studenten verwerken in een verslag met een maximale omvang van één 1A4.

3.5 Data-invoer en data-analyse

Data-invoer

Allereerst zijn alle interviewverslagen die door de studenten geschreven en ingeleverd zijn uitgeprint en genummerd. De codering is begonnen met de eerste deelvraag: 'wat voor type plek herinneren mensen zich?' Interviewverslag 1 tot en met 378 is toen gelezen en het antwoord op die vraag is in het interviewverslag met een gele tekstmarker gemarkeerd. Bij deelvraag 2: 'op welke schaalniveau bevond deze plek zich' is gekeken naar het type plek en in welk dorp, stad, provincie of land die plek was ten aanzien van de plek waar ze zelf woonden. Tot slot is bij de derde deelvraag: 'Welk motief hadden de mensen om aan een dergelijke plek terug te denken' volgens hetzelfde principe gewerkt, maar dan met een andere kleur tekstmarker. Vervolgens zijn alle gemarkeerde plekken, schaalniveaus en motieven geclassificeerd. Van die classificaties zijn weer tabellen gemaakt en als variabelen ingevoerd in SPSS:

- 1. **Geslacht** (man of vrouw)
- 2. **Leeftijd**
- 3-6 **Of de respondent al dan niet in gedefinieerde periodes** (periodes waren 1930-1940/1940-1945/1945-1955 en 1955-1973) **tussen de 10 en 20 jaar oud was.**
- 7-10 **Schaalniveau** ((slaap)kamer, huis + erf, dorps/stadsniveau en niveau boven dorp/stad).
- 11 **Topofilia of topofobia** (welke van de twee of allebei)
- 12-31 **Alle type plekken** (ouderlijk huis positief, ouderlijk huis negatief, ouderlijk huis beide (dat mensen de plek zowel met negatieve als positieve gevoelens associeerden) et cetera).

Data-analyse

Er is geen gebruik gemaakt van software voor inhouds- of tekstanalyse, zoals het programma MAXQDA. Daarvoor is gedeeltelijk gekozen vanwege de inefficiëntie ervan, maar vooral omdat de analyses niet gebaseerd zijn op de interviews zelf, maar op de studentenverslagen daarvan.

Nadat alle variabelen waren ingevoerd zijn onderstaande variabelen tegen elkaar afgezet in kruistabellen en is de statistische significantie steeds getoetst met een Chi-kwadraat toets:

- type plek tegen geslacht
- type plek tegen periodes

- schaalniveau tegen geslacht
- schaalniveau tegen periodes

De variabele geslacht is bijvoorbeeld afgezet tegen type plek. Zodoende kan er worden gekeken of er een significant verschil bestaat tussen mannen en vrouwen in de plekken die als positieve plek genoemd zijn.

De variabele leeftijd is een ratio-variabele; de variabele schaalniveau is ordinaal, want schaalniveau is in te delen van laag naar hoog (Flowerdew & Martin, 2005). De overige variabelen zijn nominale variabelen. Data die is gemeten op een nominale schaal kan niet worden gerangschikt (Norušis, 2008). De uitkomsten of de mensen een fijne dan wel negatieve herinnering aan een plek hebben zijn voorbeelden van categoriale of nominale data (Flowerdew & Martin, 2005). Norušis (2008) legt uit dat de Chi-kwadraat toets kan worden gebruikt als twee nominale variabelen tegen elkaar worden afgezet. De Chi-kwadraat toets is echter ook te gebruiken om een nominale variabele tegen een ordinale variabele af te zetten. Met deze toets valt na te gaan of twee of meer verdelingen van elkaar verschillen. Deze toets wordt gebruikt om kruistabellen te analyseren (Norušis, 2008). In sommige gevallen komt in dit onderzoek de verwachte waarde van een variabele onder de vijf. In dat geval is het niet legitiem de Chi-kwadraat uit te voeren, maar moet *Fisher's exact* test worden uitgevoerd (Norušis, 2008).

3.6 Ethische overwegingen

De verkregen informatie vanuit de interviews is uit een onderwijsopdracht voortgekomen. Binnen dit onderzoek is de data alleen op meta-niveau gebruikt. Vanaf het studentencohort 2013/2014 is door de docent toestemming gevraagd aan de studenten om de interviews voor een masterscriptie te laten gebruiken. Bij de eerdere cohorten is dat niet expliciet gedaan. Toch worden geen respondenten geschaad, omdat de interviews zelf niet worden gebruikt, maar uitsluitend uit de te verslagen gehaalde meta-data.

Bij de data-analyse zijn de interviewverslagen anoniem verwerkt, omdat respondenten vertrouwelijke informatie hebben gegeven aan de interviewer, bijvoorbeeld over een plek die ze met negatieve herinneringen associëren.

4. RESULTATEN

In de paragrafen 4.1 en 4.2 worden de resultaten van de classificatie type plek en schaalniveau van de plek beschreven. De resultaten zullen per deelvraag in tabelvorm worden getoond, met een onderverdeling naar respectievelijk geslacht van de respondenten en of hun formatieve jaren in een bepaalde periode vielen. Als er een statistisch verband bestond tussen een van deze variabelen en een plek is dat aangegeven door de frequentie vetgedrukt weer te geven. In de interviews hebben veel respondenten meerdere plekken genoemd. Zodoende hoeft het aantal genoemde plekken niet equivalent te zijn aan het aantal van 378 respondenten.

De analyse van de vraag of de resultaten uit paragrafen 4.1 en 4.2 conform verwachting zijn en de motieven waarom respondenten de plekken genoemd hebben, volgt in 4.3.

4.1 Type plekken

In 4.1 worden de resultaten besproken op de eerste deelvraag: *'Aan wat voor type plekken denken ouderen van 55+ wanneer ze aan hun jeugd terugdenken'*? Allereerst worden in deze paragraaf de positieve plekken besproken, daarna de negatieve en tot slot komen de plekken aan bod die zowel een negatieve als een positieve associatie oproepen.

4.1.1 De positieve plekken

De plek huis wordt 121 maal door de respondenten genoemd als positieve plek. Het grootste gedeelte (88) wordt gevormd door respondenten die het ouderlijk huis noemden. Ook vallen onder deze plek de volgende genoemde plekken: huis met een echtgenoot, huis van oom-tante, vakantiehuisje, boerderij in de omgeving et cetera. De rest van de plekken spreken voor zich en zijn af te lezen uit tabel 1. Er zijn geen plekken waarbij een significant verschil tussen mannen en vrouwen bestaat.

<u>Rangorde</u>	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<u>Waarvan</u>	
			<u>Man</u>	<u>Vrouw</u>
1.	(ouderlijk) Huis	121	47	74
2.	Dorp waar men is opgegroeid	91	46	45
3.	Bos en natuur	27	11	16
4.	School	24	13	11
5.	Water en strand	20	10	10
6.	Kerk	18	7	11
7.	Bezoeken van een stad/dorp	17	10	7
8.	Straat waar men is opgegroeid	15	5	10
9.	Vereniging	12	5	7
10.	Werkplek	7	.	.
11.	Wijk waar men is opgegroeid	6	.	.
11.	Kamer	6	.	.
11.	Sloten, polders en weilanden	6	.	.
14	Eilanden	5	.	.
14.	Tuin	5	.	.
16.	Plein	4	.	.
17.	Markt	3	.	.

18.	Zwembad	2	.	.
18.	Ziekenhuis	2	.	.
20.	Overig	45	.	.
	Totaal	436		

Tabel 1. De plekken die positief worden herinnerd uit de jeugd. Voor de plekken met de frequentie > 10 ook de verdeling tussen mannen en vrouwen.

In tabel 2 zijn de plekken afgezet tegen de vier onderscheiden periodes van de respondenten. Bij de plekken is bekeken of mensen in de betreffende periodes tussen de 10 en 20 jaar waren (formatieve jaren) of dat ze jonger of ouder waren dan die leeftijdsfase. De formatieve jaren kunnen zich vanzelfsprekend uitstrekken over twee of zelfs drie periodes. Een man die bijvoorbeeld in 1928 geboren is, was in zowel 1930-1940, als 1940-1945, als 1945-1955 in zijn formatieve periode.

	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<u>Periode 1930-1940</u>		<u>Periode 1940-1945</u>	
			Tussen 10 en 20 jaar	Buiten de 10-20 jaar	Tussen 10 en 20 jaar	Buiten de 10-20 jaar
1.	Huis	121	30	91	57	64
2.	Dorp waar men is opgegroeid	91	14	77	39	52
3.	Bos en natuur	27	5	22	11	16
4.	School	24	4	20	7	17
5.	Water en strand	20	1	17	5	15
6.	Kerk	18	5	13	13	5
7.	Bezoeken van een stad/dorp	17	2	15	6	11
8.	Straat waar men is opgegroeid	15	3	12	7	8
9.	Vereniging	12	5	7	9	3

	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<u>Periode 1945-1955</u>		<u>Periode 1955-1973</u>	
			Tussen 10 en 20 jaar	Buiten de 10-20 jaar	Tussen 10 en 20 jaar	Buiten de 10-20 jaar
1.	Huis	121	85	36	74	57
2.	Dorp waar men is opgegroeid	91	65	26	50	41
3.	Bos en natuur	27	15	12	18	9
4.	School	24	10	14	17	7
5.	Water en strand	20	14	6	17	3
6.	Kerk	18	15	3	4	14
7.	Bezoeken van een stad/dorp	17	11	6	10	7
8.	Straat waar men is opgegroeid	15	10	5	10	5
9.	Vereniging	12	9	3	4	8

Tabel 2. De positieve plekken afgezet tegen respondenten die wel of niet in de leeftijdsfase 10-20 jaar zaten in de vier periodes

In bovenstaande tabel vertonen de vetgedrukte cijfers een verband. Over die cijfers is te stellen dat er een verband aanwezig is tussen type plek en of de mensen wel of niet tussen de 10 en 20 jaar waren in de periodes. Er bestaat een verband tussen:

- water en strand en de periode 1940-1945
- kerk en de periode 1940-1945

- vereniging en de periode 1940-1945

In al deze periodes waren er significant meer mensen van 10-20 jaar die bovenstaande plekken noemden dan werd verwacht. Een plausible assumptie voor de plekken kerk en vereniging kan zijn dat de jongeren gedurende de oorlogsjaren op die twee ontmoetingsplekken leeftijdsgenoten troffen waar ze gezelligheid en rust vonden tijdens deze bewogen tijd.

Voor de twee latere periodes waren de volgende type plekken statistisch significant:

- school en de periode 1945-1955
- water en strand en de periode 1955-1973
- kerk en de periode 1955-1973

De plekken school en kerk werden door de 10-20 jarigen significant minder genoemd dan werd verwacht. Voor de plek water en strand waren er juist significant meer 10-20 jarigen die deze plek noemden dan werd verwacht.

4.1.2 De negatieve plekken

Tabel 3 geeft de plekken waarbij de respondenten negatieve associaties hebben.

Rangorde	Type plek	Frequentie	Waarvan	
			Man	Vrouw
1.	Dorp waar men is opgegroeid	15	8	7
2.	Huis	15	8	7
3.	School	10	6	4
4.	Nieuwe woonplaats (dor werk)	3	.	.
5.	Brug over kanaal	2	.	.
6.	Fietspad	2	.	.
7.	Kamer	2	.	.
8.	Kerk	2	.	.
9.	Nieuwe werkplek	2	.	.
10.	Ziekenhuis	2	.	.
11.	Zwembad	2	.	.
11.	Overig	26	.	.
	Totaal	83		

Tabel 3. De plekken die negatief worden herinnerd uit de jeugd.

Uit tabel 3 valt op dat de plekken waarmee respondenten een negatieve associatie hebben aanzienlijk minder zijn vertegenwoordigd. Plekken met een positieve associatie worden vijfmaal vaker genoemd. Opmerkelijk is dat de eerste drie plekken ook zijn genoemd bij positieve plekken en mensen dus ambivalente gevoelens met een plek kunnen hebben (González, 2005). Net zoals bij de positieve plekken is er geen statistisch significant verband tussen de variabelen plek en geslacht.

In tabel 4 zijn de negatieve plekken afgezet tegen de vier periodes.

			<u>Periode 1930-1940</u>		<u>Periode 1940-1945</u>	
	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>
1.	Dorp waar men is opgegroeid	15	4	11	10	5
2.	Huis	15	6	9	8	7
3.	School	10	1	9	2	8

			<u>Periode 1945-1955</u>		<u>Periode 1955-1973</u>	
	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>
1.	Dorp waar men is opgegroeid	15	14	1	5	10
2.	Huis	15	9	6	6	9
3.	School	10	3	7	7	3

Tabel 4. De negatieve plekken afgezet tegen respondenten die wel of niet in de leeftijdsfase 10-20 jaar zaten in de vier periodes

Bij de dikgedrukte getallen is sprake van een verband. Er is een verband tussen:

- dorp waar men is opgegroeid en periode 1945-1955
- school en de periode 1945-1955

De plek dorp waar men is opgegroeid werd door 10-20 jarige significant vaker dan verwacht genoemd. School werd juist significant minder door die leeftijdsgroep genoemd dan werd verwacht.

4.1.3. Plekken die door een respondent zowel positief als negatief worden bestempeld

Tot slot zijn er enkele plekken die door eenzelfde respondent zowel met negatieve als met positieve gevoelens geassocieerd werden. Tabel 5 geeft deze plekken weer.

			<u>Waarvan</u>	
<u>Rangorde</u>	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<u>Man</u>	<u>Vrouw</u>
1.	Dorp waar men is opgegroeid	9	5	4
2.	Huis	8	3	5
3.	School	1	.	.
4.	Bezoeken stad	1	.	.
	Totaal	19	.	.

Tabel 5. De plekken die zowel positief en negatief worden herinnerd uit de jeugd.

Er bestaat geen verband tussen de variabelen geslacht en plek.

In tabel 6 zijn de plekken die beide gevoelens bij een en dezelfde respondent oproepen afgezet tegen de vier periodes.

			<u>Periode 1930-1940</u>		<u>Periode 1940-1945</u>	
	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>

1.	Dorp waar men is opgegroeid	9	2	7	7	2
2.	Huis	8	4	4	5	3

			<u>Periode 1945-1955</u>		<u>Periode 1955-1973</u>	
	<u>Type plek</u>	<u>Frequentie</u>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>
1.	Dorp waar men is opgegroeid	9	9	0	2	7
2.	Huis	8	4	4	2	6

Tabel 6. De plekken die met beide gevoelens worden herinnerd afgezet tegen respondenten die wel of niet in de leeftijdsfase 10-20 jaar zaten de vier periodes.

Er bestaat een verband tussen:

- dorp waar men is opgegroeid en de periode 1940-1945. Deze plek werd door 10-20 jarigen significant vaker dan verwacht genoemd.
- dorp waar men is opgegroeid en de periode 1945-1955. Deze plek werd alleen door de 10-20 jarigen genoemd en werd ook significant vaker genoemd dan werd verwacht.

4.2 Schaalniveau van de plekken

In de interviews is de respondenten gevraagd welke type plek zij zich herinneren uit hun jeugd. Deze type plekken, die zijn behandeld in paragraaf 4.1, zijn geclassificeerd op basis van hun ruimtelijke schaalniveaus:

- (Slaap)kamer
- Erf/huis
- Dorp/stad
- Boven dorps/stad

Schaalniveau	Frequentie	<u>Waarvan</u>	
		<u>Man</u>	<u>Vrouw</u>
Slaapkamer	4	1	3
Erf/huis	132	58	74
Dorp/stad	244	113	131
Boven dorps/stad	58	26	32
TOTAAL	438		

Tabel 7. Schaalniveau van de genoemde plekken.

In tabel 7 valt te zien hoe vaak plekken op ieder schaalniveau zijn genoemd. Uit de tabel valt op te maken dat het schaalniveau (slaap)kamer bijna verwaarloosbaar is. De meeste mensen blijken zich op dorpsniveau een plek te herinneren uit hun jeugd. Er bestaan geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen.

Tabel 8 is een kruistabel: de schaalniveaus zijn daarin afgezet tegen de vier periodes. En binnen die periodes is bekeken of men tussen de 10-20 jaar was. In de tabel vertonen de vetgedrukte cijfers een verband.

De respondenten die kozen voor de plek (slaap)kamer deden dat, omdat de plek hun eigen plek was. Ze vonden rust op die plek die ze niet konden vinden in de hectiek van het dagelijkse leven dat zich buitenshuis afspeelde. Voor twee respondenten was de (slaap)kamer een plek waar rust was in tegenstelling tot in de rest van het huis. Er bestaat geen verband tussen dit schaalniveau en geslacht.

Voor sommige respondenten was het erf van hun ouders vroeger belangrijk: dat fungeerde als spelterrein.

Er bestaat een verband tussen het schaalniveau en de periodes (zie tabel 11):

- schaalniveau erf/huis en periode 1930-1940
- schaalniveau erf/huis en periode 1955-1973

In de periode 1930-1940 waren er significant meer 10-20 jarigen die zich op dat schaalniveau een plek herinnerden, dan werd verwacht. Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat de respondenten in die leeftijd graag thuis waren gedurende de moeilijke crisisjaren. In de periode 1955-1973 waren er juist

significant minder 10-20 jarigen die een plek op het niveau van erf of huis noemden dan verwacht.

De meeste respondenten denken aan een plek op het schaalniveau dorps/stad. Onder dit schaalniveau vallen, bijvoorbeeld: het dorp waar men is opgegroeid, bos & natuur, school, water en strand, kerk, straat waar men is opgegroeid, vereniging, wijk waar men is opgegroeid et cetera.

Er bestaat geen verband tussen enerzijds schaalniveau en anderzijds geslacht of de periodes.

Tot slot noemden 58 respondenten een plek op het boven dorps schaalniveau. Tot dit schaalniveau behoorden onder andere de volgende type plekken: bos & natuur, bezoeken van een andere stad, eilanden, werkplek. Voor dit schaalniveau bestaan ook geen significante verschillen tussen de variabelen.

		Periode 1930-1940		Periode 1940-1945		
	Schaalniveau	Frequentie	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>
1.	(slaap)kamer	4	1	3	1	3
2.	Erf/huis	132	37	95	64	68
3.	Dorp/stads	244	42	200	103	141
4.	Boven dorps/stads	57	8	50	19	39

		Periode 1945-1955		Periode 1955-1973		
	Schaalniveau	Frequentie	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>	<i>Tussen 10 en 20 jaar</i>	<i>Buiten de 10-20 jaar</i>
1.	(slaap)kamer	4	3	1	3	1
2.	Erf/huis	132	41	91	66	66
3.	Dorp/stads	244	169	75	143	101
4.	Boven dorps/stads	57	37	21	39	19

Tabel 8. Kruistabel Schaalniveau en of de respondenten in de periodes tussen de 10-20 jaar waren.

4.2.1. Toetsing van de eerste hypothese

De eerste hypothese luidde als volgt:

'In de loop van de twintigste eeuw is het schaalniveau van plekken met betekenis voor jongeren toegenomen'.

In tabel 9 zijn de schaalniveaus afgezet tegen de periodes. Er is vermeld hoeveel mensen in de vier periodes de leeftijd van 10-20 jaar hadden. Ook valt af te lezen hoeveel respondenten in die leeftijdsfase kozen voor een plek op dat schaalniveau.

	Periode 1930-1940	Periode 1940-1945	Periode 1945-1955	Periode 1955-1973
Aantal respondenten tussen de 10-20 jaar die	1,37%	0,61%	1,19%	1,43%

kozen voor plek schaalniveau slaapkamer				
Aantal respondenten tussen de 10-20 jaar die kozen voor plek schaalniveau erf/huis	49,3%	90,4%	35,2%	30,6%
Aantal respondenten tussen de 10-20 jaar die kozen voor plek schaalniveau dorpsniveau	64,8%	11,5%	65,1%	66,0%
Aantal respondenten tussen de 10-20 jaar die kozen voor plek schaalniveau boven dorps/stadniveau	8,2%	18,6%	14,3%	18,2%

Tabel 9. Percentage van jongeren tussen de 10-20 jaar die kiezen voor een schaalniveau

Slechts enkele respondenten noemen een plek op het (slaap)kamer niveau. Uit de tabel valt geen duidelijk verband op te maken, ook al stijgt het aandeel schaalniveau boven dorp/stad wel geleidelijk. De eerste hypothese kan dus worden verworpen: mensen in de latere periodes denken niet op een hoger schaalniveau terug aan een plek. Heel opvallend is wel het al geconstateerde hoge percentage respondenten dat zijn formatieve periode in de oorlogsjaren had en een plek op het schaalniveau van erf/huis noemt. Dat lijkt een typisch periode-effect te zijn dat volledig met de oorlog te maken heeft.

4.3 Plekken en motivatie

Tabel 10 geeft een overzicht van de resultaten van de uitgevoerde toetsen op verband tussen de variabele type plek ten aanzien van het geslacht van de respondent en van de periodes waarin deze hun formatieve Jaren hadden. In de tabel staan de p-waardes van de toetsen op significante verschillen tussen de beide geslachten respectievelijk tussen de vier periodes (Chi-kwadraat toets). De belangrijkste resultaten uit de tabel worden besproken. Er zal ook worden aangegeven waarom de resultaten als belangrijk worden ervaren. Dat kan om theoretische redenen zijn of vanwege statistische significantie.

Type plek	Relatie met geslacht	Relatie met periode: 1930-1940	Relatie met periode: 1940-1945	Relatie met periode: 1945-1955	Relatie met periode: 1955-1973
Ouderlijkhuys positief	0,15	0,13	0,55	0,55	0,30
Ouderlijkhuys negatief	0,47	0,06	0,50	0,32	0,18
Ouderlijkhuys beide	0,50	0,05	0,26	0,22	0,07
Dorp opgegroeid positief	0,16	0,16	0,64	0,42	0,70
Dorp opgegroeid negatief	0,47	0,55	0,14	0,004	0,11
Dorp opgegroeid beide	0,52	0,56	0,047	0,032	0,038
Bos en natuur positief	0,71	0,86	0,66	0,13	0,28
School positief	0,31	0,30	0,15	0,008	0,20
School negatief	0,35	0,38	0,11	0,013	0,30
Water & strand positief	0,59	0,10	0,048	0,87	0,005
Kerk positief	0,65	0,28	0,016	0,16	0,002
Bezoeken van een stad positief	0,21	0,35	0,55	0,98	0,64
Straat waar men is opgegroeid positief	0,39	0,60	0,88	0,54	0,43
Vereniging positief	0,86	0,07	0,033	0,44	0,10

Tabel 10. P-waardes van de variabele type plek afgezet tegen geslacht en periode

Bespreking motivatie positieve plekken

De respondenten noemen redenen waarom ze voor een plek kozen. Aangezien er de gelegenheid was om meerdere plekken te noemen is er de kans dat ze meerdere redenen hebben genoemd. De redenen die het vaakst zijn genoemd zijn met een kleur gemarkeerd. De reden die het vaakst genoemd is: gezelligheid/mensen/social contact heb ik steeds **rood** aangegeven; de tweede reden spelen/recreëren in **groen** en de derde belangrijke reden geboren en opgegroeid in **paars**.

1. Ouderlijk huis

De derde hypothese luidde als volgt:

‘Vrouwen zullen significant vaker huis als type plek noemen dan mannen’.

Uit de tabel valt op te maken dat er geen verband is tussen het geslacht en de respondenten die een positieve associatie met het ouderlijk huis hebben. Hoewel aanzienlijk meer vrouwen deze plek noemden is het verband niet significant ($p = 0,15$). Zodoende gaat de theorie van Somerville (1997) niet op dat vrouwen geneigd zijn meer betekenis te hechten aan thuis en er meer bevrediging aan ontnemen. Ook geven vrouwen niet meer betekenis aan familie, liefde en kinderen. Dat is in tegenspraak met Darke 's theorie (1994). De eerste hypothese kan dus worden verworpen. In veel interviewverslagen komt naar voren dat er altijd veel mensen in het huis aanwezig waren. Dat maakte het huis tot een gezellige, maar soms ook wel onrustige plek. Dit sociale karakter van de plek 'thuis' is veruit de belangrijkste reden die respondenten geven voor hun positieve associatie (zie tabel 11).

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
<u>1.</u>	Mensen, gezelligheid [Sociale kant].	76
<u>2.</u>	Veiligheid/bescherming	27
<u>3.</u>	Thuisgevoel	23
<u>4.</u>	Opgegroeid/gevormd	20
<u>5.</u>	Spelen/recreëren	19
<u>6.</u>	Vrijheid	15
<u>7.</u>	Liefde/warmte	14
<u>7.</u>	Positieve herinneringen	14
<u>9.</u>	Voorspelbaarheid	11
<u>10.</u>	Vlucht van thuis	8
<u>11.</u>	Rust	6
	Overig	8

Tabel 11. De motivatie waarom respondenten kozen voor ouderlijk huis met positieve herinneringen.

Sociale kant

Despres (1991) heeft 10 betekenissen aan de plek huis toegekend. Van die 10 betekenissen zijn in bovenstaande tabel de volgende zes betekenissen terug te vinden: veiligheid, vrijheid, rust, voorspelbaarheid, sociaal contact en spelen.

De belangrijkste reden waarom respondenten kiezen voor het ouderlijk huis zijn richt zich dus op de andere mensen die daar zijn. Het sociale aspect wat zich afspeelt in het huis wordt door menig respondent gedeeld.

Vlucht van thuis

In het artikel van Despres (1991) is te lezen dat hij aan de betekenis van het huis onder andere toekende dat het een toevlucht kon zijn van de buitenwereld. Opmerkelijk is dat acht respondenten deze reden noemden, maar dan in een ander opzicht. Zo noemt respondent 31 het ouderlijk huis van andere vriendjes als de meeste dierbare plek in zijn jeugd. Hij had veel vriendjes waar hij vaak mee speelde en waar hij ook thuis welkom was. In die huizen van vrienden ervoer hij een meer huiselijk gevoel dan in het huis van zijn ouders. Respondent 335 noemde het huis van haar oma omdat ze daar in de watten gelegd werd. Ze kon er ze in de buitenlucht komen en hoefde eens niet op haar broertjes en zusjes te passen. Bij beide respondenten komt naar voren dat ze deze plek meer waardeerden dan hun eigen thuis.

2. Dorp waar opgegroeid

Ook bij deze plek bestaat er geen verband tussen het geslacht van de respondent en de positieve associatie ($p=0,16$). Onderstaande tabel (12) geeft de redenen waarom respondenten kozen voor het dorp waar men is opgegroeid als plek.

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
<u>1.</u>	<i>Iedereen kent elkaar, gezelligheid. [Sociale kant]</i>	42
<u>2.</u>	<i>Geboren, gewoond, herinneringen</i>	18
<u>3.</u>	<i>Spelen/recreëren</i>	15
<u>4.</u>	Sociale controle, zorgen voor elkaar	11
<u>5.</u>	Veilig	10
<u>5.</u>	Thuisvoelen	10
<u>7.</u>	Groen/natuur	9
<u>8.</u>	Vrijheid	8
<u>9.</u>	Beschutting, haart, liefde, warmte	6
<u>10.</u>	Rustig	3
<u>10.</u>	Geluk	3
<u>10.</u>	Ruimte	3
<u>10.</u>	Zorgeloos	3
	Overig	17

Tabel 12. De motivatie waarom respondenten kozen voor dorp waar men is opgegroeid met positieve herinneringen.

Sociale kant

Net zoals bij het ouderlijk huis blijkt de sociale component ook belangrijk bij de herinnering aan het dorp waar men is opgegroeid. Van de 91 respondenten die deze plek noemden gaf bijna de helft aan (42) dat ze voor de plek hadden gekozen, omdat iedereen elkaar kende en de mede daardoor ontstane gezelligheid. Opvallend vaak benoemen respondenten saamhorigheid als belangrijk aspect. Dit sluit aan bij wat Inglis (2009) stelt: dat een *gemeenschap* maatschappij zich kenmerkt door sterke affectieve bindingen en saamhorigheid. De geciteerde respondent groeide op in de tijd van de oorlog (Wagenaar, 2004). Juist in de periode was er natuurlijk veel behoefte aan liefde en gedeelde tradities. Deze liefde en warmte worden ook door respondenten genoemd als een reden waarom ze zich het dorp herinneren. Dat onderschrijft de theorie van Mellow (2005). Hetzelfde geldt voor de motivatie ‘spelen in de wijk’.

Ook deze wordt vaak uitgelegd in termen die aansluiten bij het idee van *gemeinschaft*.

Net zoals bij het ouderlijk huis worden de volgende redenen ook gegeven bij het dorp waar men is opgegroeid: thuisgevoel, vrijheid, liefde/warmte, vertrouwd en rust.

3. Bos & natuur

Er is geen verband aanwezig tussen het geslacht en deze plek. ($p=0,71$). Onderstaande tabel (13) geeft de redenen waarom de respondenten kozen voor bos en natuur.

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
1.	Recreëren	8
2.	Met mensen heen. [Sociale kant]	5
3.	Schoonheid	4
4.	Houden van de natuur	3
4.	Vrijheid	3
6.	Verbondenheid	2
6.	Positieve gevoelens	2
7.	Sfeer	1
7.	Stilte	1
7.	Seizoenen meemaken	1
7.	Intrinsieke en authentieke waarde	1
7.	Veilig	1
7.	Wild en ongerept gebied	1
	Overig	3

Tabel 13. De motivatie waarom respondenten kozen bos met positieve herinneringen.

Bij deze plek blijken recreëren, het sociale aspect en de schoonheid de belangrijkste redenen waarom mensen aan die plek terugdachten.

4. School

Deze plek vertoont geen verband met geslacht ($p=0,31$). Uit de interviewverslagen blijkt dat de respondenten graag naar school gingen, omdat ze dan konden spelen met vrienden/vriendinnen. Maar meerdere respondenten benoemen ook dat school een veiliger en plezieriger plek was dan thuis: school geldt dan als een vlucht van thuis. Dit is eigenlijk het omgekeerde van de theorie van Despres (1991) die stelt dat het huis een toevluchtsoord is. González (2005) zegt dat mensen ambivalente gevoelens associëren met het huis. Voor deze twee respondenten was school dus een toevluchtsoord van thuis. Zij waanden zich op school meer thuis dan in hun eigen huis. Soms was dat heel expliciet, met verwijzingen naar alcoholisme of huiselijk geweld: en soms veel impliciet, bijvoorbeeld door te verwijzen naar de structuur en de regels die school bood (en thuis dus klaarblijkelijk niet).

Onderstaande tabel (14) geeft de redenen waarom de respondenten kozen voor school:

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
1.	Ontmoeten van vrienden. [Sociale kant]	10
2.	Positieve/warme gevoelens	5
3.	Thuis	4

4.	Leren	3
4.	Veilig	3
6.	Partner leren kennen	2
	Overig	10

Tabel 14. De motivatie waarom respondenten kozen voor school met positieve herinneringen.

Ontmoeten van vrienden

Ook bij deze plek speelt de sociale component dus weer een dominante rol.

Bij de categorie overig worden onder andere de volgende redenen genoemd: regels die zorgden voor duidelijkheid, grootste deel jeugd doorgebracht, welkom, zelfontwikkeling, dingen meegemaakt, verliefd op meester, samen liedjes zingen.

5. Water en strand

De plek vertoont geen verband met het geslacht ($p=0,59$). Onderstaande tabel 15 geeft de redenen waarom de respondenten kozen voor water en strand:

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
1.	<i>Recreëren</i>	10
2.	<i>Met vrienden heen [Sociale kant]</i>	6
3.	Tot rust komen	4
4.	Herinneringen	3
4.	Leren	3
6.	Vrijheid	2
6.	Ontsnapping	2
6.	Vakantiegevoel	2
7.	Eigen plek	1
	Overig	5

Tabel 15. De motivatie waarom respondenten kozen voor water en strand met positieve herinneringen.

Recreëren

Recreëren wordt het vaakst genoemd als reden waarom mensen terugdenken aan de plek water en strand. Daarbij valt te denken aan onder andere zwemmen en schaatsen. Enkele interviewverslagen benadrukken de geur van de omgeving en het stromende water in het landschap als elementen die hen een plek deed herinneren. De geur van de bloemen en de ervaring van het water zijn zintuigelijke waarnemingen en hebben volgens Rodaway (1994) een intieme betekenis. Ook Holloway en Hubbard (2001) beweren dat alle vijf de zintuigen belangrijker worden binnen de geografie.

Ook bij deze plek staat de sociale component hoog als reden waarom mensen aan die plek terugdachten. Ditmaal is het de tweede reden.

Tot rust komen is ook een reden die al vaker is aangehaald bij andere plekken, maar die bij recreatieve plekken relatief belangrijker is. Respondenten geven aan rust te vinden bij het water of aan het strand. Ook deze reden is al vaker aangehaald bij de plekken. Respondenten geven aan rust te vinden bij het

water of strand.

6-9. Kerk, bezoeken andere stad of dorp, straat waar opgegroeid en vereniging,

Type plekken zes tot en met negen hebben een lagere frequentie en worden zodoende kort gezamenlijk besproken. Bij al deze plekken is er geen verband met de variabele geslacht. De belangrijkste redenen om voor de kerk te kiezen waren: het sociale aspect, dat het gehele leven met de kerk samenhang en dat men op die plek dichtbij God was.

Ook bij het bezoeken van een andere stad of dorp was de sociale component de belangrijkste. De overige factoren zijn vakantiegevoel en dat die plek iets heeft wat de eigen woonplek niet heeft. Tot slot is bij zowel de straat waar men is opgegroeid als de vereniging ook de sociale component het belangrijkste. Bij beide plekken staat op de tweede plek dat men op die plek speelde. Ook bij de type plekken zes tot en met negen blijkt wederom de sociale component het belangrijkste te zijn.

4.3.3. Bespreking motivatie negatieve plekken

1. Dorp opgegroeid

Er is geen significant verband aanwezig tussen plek en geslacht ($p=0,47$). De volgende tabel (16) geeft de redenen van respondenten waarom zij kozen voor een negatie associatie met het dorp waar ze zijn opgegroeid.

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
<u>1.</u>	Oorlog	14
<u>2.</u>	Burgerrechten veranderden	2
<u>3.</u>	Scheiding ouders	1
<u>3.</u>	Verzuiling	1
<u>3.</u>	Niets te doen	1

Tabel 16. De motivatie waarom respondenten kozen voor plek 'dorp waar men is opgegroeid' met negatieve associaties

Oorlog

De meeste respondenten hebben een negatieve associatie met het dorp waar ze zijn opgegroeid vanwege de oorlog. De beperking van het gebruik van de directe leefomgeving wordt regelmatig genoemd. En vrijheid is juist bij de respondenten die een positieve associatie hebben met het dorp waar ze zijn opgegroeid een reden om voor die plek te kiezen. Overige redenen waarom respondenten negatieve herinneringen overhielden aan deze plek: spanning, angst en onzekerheid, armoede en sociale verhoudingen en het verliezen van een eigen plek.

2. Ouderlijk huis

Bij deze plek wederom geen verband met de variabele geslacht ($p=0,47$).

In tabel 17 worden de redenen genoemd waarom de respondenten kozen voor een negatie associatie met het ouderlijk huis. De eerste drie redenen zullen worden besproken.

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
<u>1.</u>	Overlijden persoon	6
<u>2.</u>	Oorlog	4
<u>3.</u>	Nooit een huis geweest	3
<u>4.</u>	Verhuizen: missen vrienden	2
<u>4.</u>	Sfeer niet optimaal	2
<u>6.</u>	Slecht door stiefmoeder behandeld	1
<u>6.</u>	Slechte relatie met echtgenoot	1
<u>6.</u>	Uitgesloten	1

Tabel 17. De motivatie waarom respondenten kozen voor plek huis met negatieve associaties

Het overlijden van een persoon wordt het vaakst genoemd als reden waarom respondenten de plek 'ouderlijk huis' met een negatieve herinnering associëren. Vijf van de zes respondenten noemen daartoe het overlijden van de moeder. Dit maakt opnieuw de sterke relatie tussen (sociale) emoties en de plek waar die beleefd zijn duidelijk. Soms wordt ook de ambivalentie genoemd van de plek waar men eerst gelukkig was met het gezin, maar later juist ongelukkig door een stervensproces of overlijden. Dan is

juist het contrast van belang: het huis is als het ware verontreinigd door wat er zich na de gelukkige periode heeft afgespeeld. Hier wordt weer duidelijk dat men ambivalente gevoelens met een plek kan hebben (Holloway & Hubbard; 2001). Triest zijn ook de emoties die men zich herinnert over het zich nooit thuis gevoeld hebben in het ouderlijk huis.

3. School

Wederom vertoont de plek geen verband met geslacht ($p=0,35$).

In tabel 18 worden de redenen genoemd waarom de respondenten kozen voor een negatieve associatie met de school.

<u>Rangorde</u>	<u>Reden</u>	<u>Frequentie</u>
<u>1.</u>	Pesten	2
<u>1.</u>	Uitgesloten van sociaal contact	2
<u>2.</u>	Geloof opgelegd	1
<u>2.</u>	Lijfstraffen	1
<u>2.</u>	Opgesloten/mocht weinig	1
<u>2.</u>	Jongens van dames afgesloten	1
<u>2.</u>	Duitsers nemen plek in	1

Tabel 18. De motivatie waarom respondenten kozen voor plek school met negatieve associaties

5. CONCLUSIE

5.1 Introductie

Door middel van interviews is onderzoek gedaan naar de plekken die oudere mensen zich herinneren uit hen jeugd. In die interviews werd antwoord gezocht op de hoofdvraag:

‘Welke factoren spelen een rol bij de herinneringen aan plekken die mensen hebben wanneer zij terugdenken aan de plek uit hun jeugd waar ze het grootste deel van de jeugd doorbrachten?’

Deze hoofdvraag werd onderzocht door middel van drie deelvragen:

1. *‘Aan wat voor type plekken denken ouderen van 55+ wanneer ze aan hun jeugd terugdenken?’*
2. *‘Op welk schaalniveau kun je de plekken classificeren waaraan de respondenten terugdenken?’*
3. *‘Wat is het motief voor die groep mensen om aan die plek terug te denken?’*

In de volgende sub paragrafen zal er bij elke sub paragraaf samenvattend op de deelvragen worden teruggekomen. Vervolgens zal in een afsluitende sub paragraaf antwoord worden gegeven op de hoofdvraag.

5.2 Type plek

In de resultaten is uitvoerig besproken welke type plek wordt herinnerd door de oudere mensen. De gehele tabel met positieve plekken is op pagina 18 en 19 terug te lezen en de tabel met negatieve plekken op pagina 20. En op pagina 21 is tot slot een tabel te vinden met plekken die bij mensen zowel een positieve als een negatieve herinnering oproepen.

De belangrijkste zes plekken met een positieve herinnering zijn: (ouderlijk) huis, het dorp waar men is opgegroeid, bos & natuur, school, water & strand en kerk. De respondenten hebben betekenis toegekend aan een ruimte (*space*) op aarde waardoor het een plaats wordt (Vanclay, 2008). Deze plaats voldoet aan drie eisen: het is een specifiek punt op het aardoppervlak, de respondenten hebben met die plaats een emotionele en persoonlijke verbondenheid en tot slot is het een omgeving en schaal voor mensen in hun dagelijkse handelingen en interacties (Agnew, 1987).

Al deze plekken hebben geen verband met de variabele geslacht. Volgens Somerville (1997) en Darke (1994) zouden vrouwen meer om het huis geven dan mannen, maar dit blijkt niet op te gaan. Ook zijn er minieme verbanden tussen de plekken en de periodes waarin de respondenten al dan wel of niet de leeftijd 10-20 jaar hebben.

Opmerkelijk is dat de drie vaakst genoemde negatieve plekken ook zijn genoemd als positieve plekken (het dorp waar men is opgegroeid, huis en de school). De overige plekken zijn te lezen op pagina 20. Ook bij deze plekken is er geen verband met het geslacht. En er bestaan wederom een paar minieme verbanden tussen plek en periode.

Tot slot waren er twee plekken die noemenswaardig waren en waarbij negen respondenten ambivalente gevoelens (González, 2005) hadden. Dat zijn het dorp waar men is opgegroeid en het door acht respondenten genoemde ouderlijk huis. Die twee plekken werden al aangehaald als plek waar mensen zowel negatieve als positieve herinneringen aan hebben overgehouden.

Opvallend is dat type plek huis in alle opzichten wordt herinnerd. Dat zou kunnen zijn, omdat het huis veel betekenissen voor een mens kan hebben (Despres, 1991). Ten tweede is het huis in de meeste gevallen de thuisbasis voor mensen waar mensen dus een iedere dag een herhaalde ervaring mee hebben waardoor de plek betekenis krijgt (Holloway & Hubbard, 2011).

5.3 Schaalniveau van de plekken

Alle genoemde plekken zijn naar schaalniveau geclassificeerd. Daaruit bleek dat bijna de helft van de plekken is in te delen op het dorps/stadsniveau. Als tweede wordt het niveau erf/huis het vaakst genoemd. Dan volgen er nog ongeveer 60 plekken op het boven dorpse/stad schaalniveau. Tot slot zijn er enkele respondenten die de eigen (slaap)kamer noemden: dit is het schaalniveau (slaap)kamer. Die categorie is echter te verwaarlozen.

Dit schaalniveau vertoont geen verband met het geslacht. Tevens zijn de verbanden met de periodes miniem. De hypothese: *'In de loop van de twintigste eeuw is het schaalniveau van plekken met betekenis voor jongeren toegenomen'* moet worden verworpen. Er blijkt geen duidelijk verband te zijn.

5.4 Motivatie van de plekken

De genoemde plekken verschillen van het ouderlijk huis tot de kerk of de voetbalvereniging in het dorp. In de laatste deelvraag is onderzocht waarom mensen kozen voor een bepaalde plek. Respondenten kozen voor een bepaalde plek omdat ze liefde dan wel haat voor een plek ervoeren (Tuan, 1974). De vraag is of al die plekken een gemeenschappelijk factor hebben zodat juist die plekken worden herinnerd. Dat blijkt zo te zijn. Bij alle plekken komt naar voren dat de sociale component belangrijk is. Respondenten vinden het bij alle plekken belangrijk dat ze op die plek sociaal contact hebben. Bij het ouderlijk huis was bijvoorbeeld het contact met het hele gezin belangrijk, de kerk was een sociale ontmoetingsplaats voor mensen uit het hele dorp en mensen bezochten een andere stad om een tante op te zoeken. De sociale component blijkt dus bij mening plek een belangrijke factor te spelen. Dit onderstreept het onderzoek van Gustafson (2001): sociale aspecten vormen een belangrijke factor voor binding met een plek. Harvey (1996) onderschrijft dat door te stellen dat plaatsen in hun simpelste gedaante punten op een kaart zijn. Maar volgens hem zijn plekken belangrijker als plaats van instituties, sociale relaties, materiële praktijken en vormen van macht en *discourse*.

De plek die het vaakst wordt herinnerd is het (ouderlijk) huis. Despres kent (2001) tien betekenissen aan huis toe. Van die tien betekenissen worden de volgende door de respondenten genoemd: vrijheid, veiligheid, rust, relaties met familie en vrienden en een toevlucht van de buitenwereld. Andrews et al. (2006) vullen aan dat het een fysieke plaats is die een betekenisvolle context heeft voor elke dag. Het huis kan namelijk het centrum zijn van emotioneel en fysiek referentiepunt in een persoon zijn leven die is ingekapseld in gevoelens van veiligheid, geluk en verlangen (Sixsmith, 1986). Fried en Gleicher (1961) erkennen het belang van de sociale functie van huis. De aanwezigheid van relaties met andere mensen dragen eraan bij dat de plaats thuis wordt. Thuis is volgens hen niet alleen een plaats die wordt gedeeld met andere mensen, maar het is ook een plaats die entertainment en plezier met andere mensen toestaat zoals vrienden en familieleden. Dit komt ook naar voren uit de interviews.

De tweede plek die wordt genoemd is het dorp waar men is opgegroeid. Respondenten erkennen de verandering van de maatschappij in de loop van hen leven. Vroeger was de dorpsstructuur veel hechter, want de mensen waren afhankelijker van elkaar. Die maatschappij liet zich kenmerken als *gemeinschaft* (Tönnies, 1887). Deze maatschappij werd gekarakteriseerd door liefde, traditie, religie en moralen (Mellow, 2005). Dat is wat de respondenten ook aangeven gedurende de interviews. Volgens Tönnies (1887) zou de opkomst van handel en kapitalisme de overgang van *gemeinschaft* naar *gesellschaft* veroorzaken. Een respondent stelt dat, dat ook zo is. Volgens hem werd de sfeer anders in het dorp: *'toen het geld kwam'*. In de *gesellschaft* maatschappij waarin mensen nu leven worden sociale relaties gevormd door geld, berekening en logica. Sociale relaties worden in die maatschappij dus meer en meer gevormd door rationele wil (Loomis & McKinney, 1957). Een dergelijke maatschappij wordt gekenmerkt als individualistischer. Deze twee besproken plekken zijn de belangrijkste.

Opvallend is dat de negatieve plekken bij de positieve plekken ook al naar voren zijn gekomen. Het dorp waar men opgroeide, het ouderlijk huis en school zijn plekken waar mensen negatieve herinneringen aan hebben overgehouden. De Tweede Wereldoorlog zorgde voor negatieve herinneringen aan het dorp waar men opgroeide.

González (2005) schrijft in zijn artikel over de ambivalente gevoelens met een plek. Het huis is daartoe een illustrerend voorbeeld. Het huis wordt zowel positief als negatief herinnerd. Deze plek wordt voornamelijk negatief herinnerd vanwege het overlijden van een persoon. Ook is het huis voor sommige respondenten nooit een huis geweest (Holloway & Hubbard, 2001). Janz (2008) geeft het voorbeeld van een plek die te kampen heeft gehad met terrorisme. Na die aanval kan er angst voor die plaats zijn. Zo zijn er ook enkele plekken die worden genoemd door respondenten die na een ongeval (overlijden of verdrinken van een persoon) met een negatieve herinnering worden herinnerd.

Enkele vrouwelijke respondenten geven aan dat ze bepaalde plekken mijden, waaronder een fietspaadje, omdat ze angstig zijn voor die plek (Pain 1991; Valentine 1989, 1991).

5.5 Conclusie

De gehele resultaten samenvattend kunnen een paar dingen worden aangenomen:

- Respondenten blijken zich vaker een positieve plek te herinneren dan een negatieve plek.
- De belangrijkste positieve plekken die worden herinnerd zijn: (ouderlijk) huis, het dorp waar men is opgegroeid en bos en natuur. De negatieve plekken zijn: (ouderlijk) huis, het dorp waar men is opgegroeid en school. Het ouderlijk huis en dorp waar men is opgegroeid zijn tevens ook plekken waarbij respondenten (8) aangeven dubbele emoties te ervaren: ze hebben zowel een negatieve herinnering als positieve herinnering aan de plek.
- De factoren waarom mensen aan een plek terugdenken zijn voornamelijk het sociale aspect en de mogelijkheid tot recreëren. Dat kan zijn, omdat ze op die plek een gezellige tijd met vrienden beleefden. Een andere reden die werd genoemd is dat mensen op die plek met vrienden afspraken.
- Plekken kunnen met ambivalente gevoelens worden geassocieerd. Zo zijn het (ouderlijk) huis, dorp waar men opgroeide en de school allen plekken die zowel negatief als positief worden geassocieerd.
- De plekken vertonen geen verband met de variabele geslacht

- De periodes waarin de mensen 10-20 jaar waren vertonen minieme verbanden met de plekken.

LITERATUURLIJST

- Andrews, G.J., Kearns, A., Kontos, P. & Wilson, V. (2006). 'Their finest hour: older people, oral histories, and the historical geography of social life'. *Social & Cultural Geography*, 7(2), 153-177.
- Becker, H.A. (1992). Dynamics of cohort and generations research: proceedings of a symposium held on 12, 13 and 14 December 1991 at the University of Utrecht, The Netherlands. *Symposium on Dynamics of cohort and generations research*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Bond, N. (2011). Ferdinand Tönnies's Romanticism. *The European Legacy*, 4: 487-504.
- Castree, N. (2003). 'Place: connections and boundaries in an interdependent world', in Holloway, S.L. et al. (eds) (2003): 165-85
- Crang, M. (1998). *Cultural Geography*, London: Routledge.
- Darke, J. (1994). Women and the meaning of home. In Gilroy, R. & Woods, R. (Eds.), *Housing Women*, (pp. 11-30). New York: Routledge.
- Despres, C (1991). The meaning of home: Literature review and directions for future research and theoretical development. *Journal of Architectural and Planning Research* 8(2):96-155.
- Flowerdew, R. & Martin, D (2005). *Methods in human geography: a guide for students doing a research project*. 2e Editie. Pearson Prentice Hall.
- Fried, M. & Gleicher, P. (1961). Some sources of residential satisfaction in an urban slum. *Journal of the Institute of Planners*, 27, 305-315.
- González, B.M. (2005). Topophilia and topophobia: The home as an evocative place of contradictory emotions. *Space and culture*, 8(2), 193-213.
- Gustafson, P. (2001) Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology* (2001) 21, p. 5-16.
- Haartsen, T., Groote, P. & Huigen, P.P. (2003). Measuring age differentials in representations of rurality in the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 19, 245-252.
- Harvey (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*, Oxford: Blackwell
- Holloway, L. & Hubbard, P. (2001). *People and place: the extraordinary geographies of everyday life*. Harlow: Pearson Education Limited.

Howarth, K. (1998). *Oral history: a handbook*. Stroud: Sutton.

Inglis, D. (2005). Cosmopolitan sociology and the classical canon: Ferdinand Tönnies and the emergence of global *Gesellschaft*. *The British Journal of Sociology*, 60(4), 813-832.

Janz, B. (2008). The terror of the place: anxieties of place and the cultural narrative of terrorism. *Ethics, Place and Environment*, 11(2), 191-203.

Johnston, R., Gregoray, D., Pratt, G & Watts, M. (2000). *The Dictionary of Human Geography*. Oxford: Blackwell Publishing Limited.

Mellow, M. (2005). The Work of Rural Professionals: Doing the *Gemeinschaft-Gesellschaft* Gavotte. *Rural sociology*, 70(1), 50-69.

Norušis M. J. N. (2008). *SPSS 16.0 guide to data analysis*. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Oakes, T.S. & Prince, P.L. (2008). *The cultural geography reader*. London: Routledge.

O'Leary, Z. (2010). *The essential guide to doing your research project*. London: Sage.

Pain R. (1991). 'Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime'. *Progress in Human Geography*, 15: 415-431.

Parratt, M. (2000). Of place and men and woman: gender and topophilia in the 'Haxey Hood'. *Journal of sport history*, 27(20), 229-245.

Peel, E., Parry, O., Douglas, M. and Lawton, J. (2006). 'It's no skin off my nose: Why people take part in qualitative research', *Qualitative Health Research*, 16 (10): 1335-49.

Rodaway, P. (1994). *Sensuous Geographies: Body, Sense and Place*. London: Routledge.

Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: an exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychologie*, 6, 281-298.

Somerville, P. (1997). The social construction of home. *Journal of Architectural and Planning Research*, 14(3), 336-244.

Tönnies, F. (1887). *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Second edition. Leipzig: Fues's Verlag.

Tuan, Y.F. (1974). *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values*, Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.

Tuan, Y.F. (1977). *Space and Place: the Perspective of Experience*, Minneapolis: University of Minnesota.

Tuan, Y. F. (1990). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. New York: Columbia University Press.

Tuan, Y.F. (1991). Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach. *Annals of American Geographers*, 81(4), 684-696.

Valentine, G. (1989). 'The geography of women's fear'. *Area*. 21: 385-390.

Valentine, G. (1992). 'Images of danger: women's sources of information about the spatial distribution of male violence'. *Area*. 24: 22-29.

Vanclay, F., Higgins, M. & Blackshaw A. (2008). Place matters. *Making sense of place*.

Veale, S. & Schilling, K. (2004). *Talking history Oral History Guidelines*. National Library of Australia: Department of Environment & Conservation (NSW).

Wagenaar, C. & Hofer, E. (2004). *Happy: cities and public happiness in post-war Europe*. Rotterdam: NAI Publishers.

Williams, S. (2009). *Tourism geography: a new synthesis*. Second edition. Oxon: Routledge.

Bijlage

Opdracht 1 interview studenten culturele geografie 2011-2012, 2012-2013 en 2013-2014

Studentnummer:

Naam student:

Omschrijving van wie je geïnterviewd hebt (geen naam, maar leeftijd, geslacht, je relatie met de geïnterviewde, etc.):

Verslag en interpretatie van het interview (gebruik in je tekst minimaal 5 concrete, expliciete verwijzingen naar begrippen, concepten, theorie, denkers, gedachten, etc. uit de eerste 3 hoorcolleges en de hoofdstukken 1 tot en met 4 van *People and Place!*)

Beschrijvend/descriptief:

Welke dierbare plek?

Wat voor soort plek is dat?

Waarom die plek?

Analytisch/interpretatie

Begrijpelijk, herkenbaar?

Denk je dat het voor iemand van jouw generatie ook zo zou kunnen zijn? Of is er sprake van een generatieverschil?

Eventuele andere belangrijke zaken

Conclusie